

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**УКРАЇНСЬКА МОВА
(ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)**

**Збірник вправ
для здобувачів вищої освіти спеціальності
D8 «Право» освітньо-професійної програми «Право»
першого (бакалаврського) рівня**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2026**

УДК 811.161.2'276.6:34(076.034)

У45

Укладач Л. М. Архипенко

Затверджено на засіданні кафедри української філології та історії.
Протокол № 2 від 02.09.2025 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Українська мова (за професійним спрямуванням) [Електрон-
У45 ний ресурс] : збірник вправ для здобувачів вищої освіти спеціальності D8 «Право» освітньо-професійної програми «Право» першого (бакалаврського) рівня / уклад. Л. М. Архипенко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2026. – 35 с.

Призначено сприяти формуванню професійної мовно-комунікативної компетентності, розвитку мовної культури, опануванню термінології та навичок із ділового спілкування. Матеріали збірника можна використовувати як під час аудиторних занять, так і в умовах дистанційного навчання.

Рекомендовано для здобувачів вищої освіти спеціальності D8 «Право» першого (бакалаврського) рівня.

УДК 811.161.2'276.6:34(076.034)

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2026

Вступ

Практичне опанування української мови як інструменту професійного спілкування – одне із ключових завдань навчання. Для його реалізації необхідно поєднання ґрунтовного засвоєння знань із розвитком навчальних здібностей здобувачів вищої освіти.

Запропонований збірник вправ створено для здобувачів вищої освіти спеціальності D8 «Право» освітньо-професійної програми «Право» першого (бакалаврського) рівня, які вивчають українську мову професійного спрямування, із метою сприяння формуванню мовної компетентності та розвитку комунікативних умінь, потрібних для професійної діяльності.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна, подано в табл. 1.

Таблиця 1

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими має оволодіти здобувач вищої освіти
PH7	ЗК1
	ЗК3
	ЗК4
	ЗК5
	ЗК6
	ЗК7
	СК1
	СК2
	СК15
	СК16

Примітка.

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК5. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК6. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

СК1. Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві.

СК2. Здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему.

СК15. Здатність до самостійної підготовки проектів актів правозастосування.

СК16. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.

РН7. Складати та узгоджувати план власного прикладного дослідження і самостійно збирати матеріали за визначеними джерелами.

Збірник складається із двох змістових модулів: у першому розміщено вправи з орфоєпії, лексикології, граматики, орфографії та стилістики української мови; у другому – завдання, спрямовані на формування професійної мовно-комунікативної компетентності майбутніх юристів.

Основна мета – сприяти розвитку високого рівня мовної й мовленнєвої культури у сфері наукового спілкування; засвоєнню термінології, потрібної для організації й управління правовою діяльністю; опануванню навичок з укладання й оформлення документів; розширенню можливостей професійної комунікації.

Матеріали збірника вправ із навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» можна використовувати як на практичних аудиторних заняттях, так і в умовах дистанційного навчання.

Сподіваємося, що виконання запропонованих вправ допоможе всім у прагненні оволодіти українською мовою професійного спрямування на належному рівні.

Змістовий модуль 1

Нормативно-стильові основи професійного спілкування

Вправа 1. *Ознайомтеся зі ст. 10 Конституції України. Дайте визначення поняття «державна мова». Сформулюйте значення цього документа у вашому професійному спілкуванні. Обґрунтуйте державотворчу роль української мови. Назвіть мови міжнародного спілкування та мови національних меншин України.*

Вправа 2. *Прочитайте висловлювання видатних українців про мову. З'ясуйте значення мови для суспільства й людини.*

«Найбільше і найдорожче добро в кожного народу – це його мова, ота жива схованка людського духу, його багата скарбниця, в яку народ складає і своє давнє життя, і свої сповідання, розум, досвід, почування» (Панас Мирний).

«Мова – то цілюще народне джерело, і хто не припаде до нього вустами, той сам всихає від спраги» (В. Сухомлинський).

«Той, хто зневажливо ставиться до рідної мови, не може й сам викликати поваги до себе» (О. Гончар).

Вправа 3. *Дайте обґрунтовану письмову відповідь на одне із запропонованих запитань.*

1. Кого вважають засновником української літературної мови? Кого називають основоположником української літературної мови? Яка роль цих видатних українців у становленні й розвитку сучасної української мови?

2. Як ви розумієте поняття «національна мова» й «літературна мова»? Дайте визнання цих лінгвістичних понять.

Вправа 4. *Дайте визначення поняття «діалект». Проілюструйте свою відповідь прикладами діалектизмів вашої місцевості. Які їхні орфоепічні, лексичні та морфологічні особливості?*

Вправа 5. *Виберіть для написання есе на одну із запропонованих тем:*

1. «Руська правда» як пам'ятка правничої мови.
2. Мова як найважливіша етнічна ознака.
3. Концепція державної мовної політики в Україні.

Вправа 6. *Спростуйте чи підтвердіть твердження, що мова фаху – компонент цього фаху; фахове мовлення – індикатор професіоналізму, освіченості, інтелектуалізму.*

Вправа 7. *Прочитайте текст. З'ясуйте його належність до одного з функціональних стилів сучасної української літературної мови. Назвіть мовні засоби, наявні в тексті, які доводять вашу позицію.*

Державними символами України є Державний Прапор України, Державний Герб України і Державний Гімн України.

Державний Прапор України – стяг із двох рівновеликих горизонтальних смуг синього і жовтого кольорів.

Великий Державний Герб України встановлюється з урахуванням малого Державного Герба України та герба Війська Запорізького законом, що приймається не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України. Головним елементом великого Державного Герба України є Знак Княжої Держави Володимира Великого (малий Державний Герб України).

Державний Гімн України – національний гімн на музику М. Вербицького із словами, затвердженими законом, що приймається не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України.

Опис державних символів України та порядок їх використання встановлюються законом, що приймається не менш як двома третинами конституційного складу Верховної Ради України.

Столицею України є місто Київ (ст. 20 Конституції України).

Вправа 8. *Серед запропонованих слів виберіть належні до літературної лексики й ті, які не відповідають літературній нормі.*

Документ, цімбор, учитель, вчитися, друшляти, картопля, бараболя, легінь, сюди, сюдою, тітушки, веселенький, бридкий, кобіта, електорат, душа, зимно, полонина, рівнина, шарити, знати, вдуплитися, зрозуміти.

Вправа 9. *Проаналізуйте уривок із тексту роману Сергія Жадана «Біг Мак», з огляду на мовні норми. Обґрунтуйте відповідь. Дайте оцінку одиницям тексту в аспекті мовних норм.*

Починається березень, у місті мокро й паскудно, на вулицях навколо університету майже щодня демонстрації, студенти окупували кілька корпусів, товчуться там із самого ранку і вимагають пільги, з ними постійно водиться купа лівих, активістів і агітаторів, для лівих це взагалі свято – влаштувати шабаш на кістках академічної освіти, вони тепер

ледь не живуть в університетських коридорах і туалетах, чувакам нарешті заканалю відчутти на четвертому десяткові життя запах свободи.

Вправа 10. *Утворіть абрєвіатури від запропонованих словосполучень. Прочитайте, відповідно до орфоепічних норм. Запишіть.*

Спеціалізована антикорупційна прокуратура, дорожньо-транспортна пригода, публічне акціонерне товариство, Національне антикорупційне бюро України, Державна пенітенціарна служба, Служба безпеки України, Національний банк України, валовий внутрішній продукт, зовнішнє незалежне оцінювання, Центральне розвідувальне управління, Державна служба з надзвичайних ситуацій, Міжнародний валютний фонд.

Вправа 11. *Поставте наголос у поданих словах і запишіть.*

Випадок, кілометр, фаховий, партер, вимоги, бюлетень, легкий, валовий, видання, ринкові відносини, вимова, ознака, беремо, гуртожиток, кропива, черговий, новий, експерт, твердий, центнер, бадьорити, читання, абиякий, одинадцять, перепустка, немає часу, старий, котра година, терези, донька, вітчим, читання, виразний, черпати, середина, контрактний, дочка, відвезти, спина, показ, оптовий, текстовий, феномен, напій, течія, до того, призов.

Вправа 12. *Серед запропонованих слів виберіть ті, у яких наголос впливає на розрізнення семантичного значення.*

Байдуже, відстояти, атласний, вигода, господарський, сім'я, кредит, милувати, натужитися, обладнання, попадати, приклад, потяг, торочити, характерний, вразити, гладкий, договір, заклад, дорога, хаос, лікарський, людський, об'єднання, орган, помилка, проклятий, простий, шкода, ясний.

Вправа 13. *Від запропонованих імен утворіть чоловічі та жіночі імена по батькові:*

Віталій, Євген, Євгеній, Валерій, Микола, Олександр, Павло, Юрій, Мирослав, Ярослав, Олег, Дмитро, Геннадій, Георгій, Григорій, Леонід, Едуард, Валентин, Михайло, Іван, Віктор, Максим.

Вправа 14. *Спираючись на правила відмінювання прізвищ в українській мові, утворіть форму родового й знахідного відмінків однини чоловічих і жіночих прізвищ.*

Кутній, Власин, Лимар, Гетьман, Горошко, Теньо, Яхно, Горобець, Козієв, Пономарів, Євтухов, Пень, Стрибуха, Григорченко, Танцюра, Музика, Лебідь, Сало, Пушкар, Коритник, Костін, Калинець, Назарок, Непочатов, Мороз, Гриців, Гудзій, Пахота, Байов, Сандук.

Вправа 15. Розкриваючи дужки, поставте прізвища, імена та по батькові в потрібній відмінковій формі.

Доручити (Пономарів Василь Григорович). Домовитися із (Суходол Любомир Валентинович). Подяку висловити (Притуга Оксана Василівна та Федорець Григорій Степанович). Поговорити із (Прудко Антін, Іваньо Гнат, Хміль Вадим). Розповідати (Паньків Юрій Іванович, Стужко Олег Ігорьович, Логвинков Олександр Опанасович). Повістку вручити (Захожий Кирило Федорович, Кочерга Марина Георгіївна, Климів Давид Михайлович). Домовитися із (Прямошия Ольга Вікторівна, Книшук Андрій Іванович, Прудких Остап Ілліч).

Вправа 16. Запропоновані імена й по батькові та загальні назви запишіть у кличному відмінку.

Руслан Миколайович, Валентина Юріївна, Наталія Сергіївна, Катерина Вікторівна, Володимир Валерійович, пан професор, Валентина Володимирівна, Дмитро Іванович, шановний декан, Тамара Борисівна, Максим Ігорьович, пані ректорка, шановний колега, пан добродій, Людмила Миколаївна, адвокат, пан Семен, пані Дарина.

Вправа 17. Прізвища зі списку вашої академічної групи поставте у форму звертання і запишіть у словосполученні, що складається із загальної назви та прізвища, використовуючи форми **добродію, пане, колего** та ін.

Вправа 18. Утворіть назви мешканців від запропонованих назв населених пунктів. Запишіть.

Тернопіль, Черкаси, Луганськ, Запоріжжя, Коломия, Чернігів, Івано-Франківськ, Суми, Рівне, Донецьк, Житомир, Овруч, Київ, Полтава, Чернівці, Одеса, Вінниця, Бердичів, Париж, Варшава, Прага, Брюссель.

Вправа 19. Поставте іменники II відміни чоловічого роду в родовий відмінок однини, увівши їх у словосполучення.

Госпіталь, гопак, гараж, киянин, магістр, верблюд, землетрус, каталог, пульт, явір, документ, метр, бюджет, відсоток, курс, колектив, акумулятор, дощ, будинок, журнал, факультет, лікоть, графік, Тернопіль, майдан, інститут, деканат, бульвар, контроль, референдум, провулок.

Вправа 20. Утворіть форми родового відмінка однини від поданих іменників. Визначте слова, які можуть мати варіативні форми із двома закінченнями **-а(-я)** та **-у(-ю)**.

Підручник, зошит, студент, документ, талант, дощ, сніг, атестат, вовк, лікар, хлопець, вантаж, лист, цукор, вітер, Житомир, папір, короп,

трактор, центр, телефон, комп'ютер, слухач, Андрій, Павло, регіон, Крим, автомобіль, камінь, стіл, мир, театр, сміх, листопад, вересень, регіт, брат, Кривий Ріг, Київ, лиман, плач, суфікс, рух, гектар, кілограм, коридор, Тернопіль, рахунок, борг, диск, детектор, орган, знак, суб'єкт, інструмент, дивіденд, апарат, мародер.

Вправа 21. *Напишіть там, де потрібно, слова з малої чи великої літери:*

вулиця нескорених харків'ян; міністерство юстиції України; комісія верховної ради України з питань правової політики і судово-правової реформи; акціонерний комерційний банк «континент»; акціонерне товариство; старший науковий співробітник; головний конструктор заводу; прес-служба при президентові України; апеляційний суд міста Харкова; конституційний суд України; день незалежності України; нотаріус першої державної нотаріальної контори м. Харкова; акціонерне товариство відкритого типу; заступник генерального прокурора України; день збройних сил України; генеральний директор; кримінальний кодекс України; національний банк України; софійський собор; сізіфова праця; езопова мова; вулиця ярославів вал; франківський стиль; франкові твори; лауреат державної премії ім. Т. Г. Шевченка.

Вправа 22. *Визначте орфографічну норму в наведених словах. Запишіть правильно.*

Св...ято, транс...європейський, В...єтнам, моркв...яний, грав...юра, Лук...ян, вр...ятувати, Х...юстон, духм...яний, роз...єднати, матір...ю, В...ячеслав, Св...ятослав, пів...Європи, інтерв...ю, перед...ювілейний, бур...ян, дит...ясла, зв...зок.

Вправа 23. *Пригадайте і запишіть слова з апострофом, що вживають у професійній мові юриста. Запишіть їх у реченнях.*

Зразок: пред'явлено, об'єктивний, суб'єкт... Установлення об'єктивної істини.

Вправа 24. *У запропонованих слова додайте потрібні префікси. Уведіть у речення, записавши їх, відповідно до норми.*

...сяжні, ...слідування, ...пливають, ...підставний, ...користатися, ...правдання, ...значення, ...шукана, ...постереження, ...сприяння, ...хвильований, ...єднати, (...)(...)чинити, ...каєння, ...крити, ...слів'я, ...прямована, ...звинувачення, ...значений, ...несення, ...ставляється, ...поділяє, ...вчають, ...носить, ...чула, ...свідомість, ...вірено, ...доганий, ...бувалося, ...глянути, ...твердження, ...конливий, ...мітивний, ...перешкодно, ...дійснено, ...кінцевий, ...простувати, ...зирливо, ...явлено, ...повсюдження.

Вправа 25. *Складні прикметники запишіть, згідно з орфографічними нормами сучасної української мови.*

Літературно/художній, біло/сніжний, сніжно/білий, жовто/блакитний, право/творчий, мелодико/гармонійний, право/бережний, темно/зелений, суспільно/корисний, науково/технічний, нижче/наведений, вище/підписаний, інформаційно/аналітичний, конституційно/правовий, військово/морський, процедурно/процесуальний, південно/український, кримсько/татарський, південно/східний, президентсько/парламентський, народно/поетичний, народно/визвольний, військово/полонений, право/застосовний, ново/обраний, золото/валютний, західно/український.

Вправа 26. *Слова запишіть разом, окремо чи через дефіс.*

Дарма/що, на/приклад, до/речі, авіа/квиток, між/іншим, на/жаль, по/одному, кінець/кінцем, аби/де, що/як/найкраще, на/двоє, пів/Харкова, по/четверо, по/семеро, пів/зошита, високо/освічений, загально/людський, до/ладу, по/зможі, не/зважаючи на, не/зважаючи ні на що, тим/часом, тим/часом як, як/от, день/у/день, раз/у/раз, таки/написав, виконав/таки, день/два, по/щирості, Мін/юст, не/одружений, фото/копія, право/порядок, лікар/терапевт, екс/чемпіон, миро/творчий, броне/жилет, веб/портал, одно/стрій, дитина/сирота, боє/припас, купівля/продаж, прем'єр/міністр, національно/визвольний, нормативно/правовий, дорожньо/транспортний, оперативно/розшукова.

Вправа 27. *Напишіть слова із часткою не правильно. Відповідь аргументуйте.*

Не/логічний, не/вдячний, не/кредитоспроможній, не/вдосконалений, не/акуратний, не/бажаність; не/прочитана книга; не/абияк, не/дорогий одяг; не/дбалість; говорив не/швидко; не/мовля; не/доведений; не/весела дівчина; не/бездарний; не/зважаючи на нього; не/доук; не/задоволений позов; не/весела, а тужлива пісня; а ретельно; не/світлий; він прийшов не/рано; він заходив не/сміливо, а боязко.

Вправа 28. *Запишіть слова іншомовіного походження, відповідно до норм правопису.*

Пр...ор...тет, рец...д...в...ст, Цюр...х, аж...отаж, л...з...нг, С...ц...л...я, дез...нформац...я, д...сц...пл...на, Ч...л..., токс...коман...я, д...сплей, Ваш...нгтон, р...кошет, галюц...нац...я, ауд...єнц...я, ...нкр...м...нувати, Ізра...ль, фальс...ф...кац...я, Ка...р, ...нту...ц...я, м...т...нг, ал...б..., п...етет, nostr...ф...кац...я, с...мпоз...ум, Афр...ка, д...скомфорт, Баст...л...я, В...зант...я, Вав...лон, афрод...з...ак, Атлант...да, кофе...н.

Вправа 29. Слова іншомовного походження запишіть, відповідно до правил подовження й подвоєння приголосних.

Не(т,тт)о, і(н,нн)овація, е(м,мм)ігрант, а(с,сс)истент, а(н,нн)отація, конт(р,рр)еволюція, гру(п,пп)овий, гри(п,пп), то(н,нн)а, бі(л,лл)ь (документ), і(р,рр)аціональний, скоє(н)я, шо(с,сс)е, ша(с,сс)і, кая(т,тт)я, о(п,пп)озиція, ва(н,нн)а, комі(с,сс)ія, апе(л,лл)яція, ка(с,сс)ета, а(л,лл)о, і(м,мм)іграція, а(к,кк)умуляція, ста(т,тт)і (наукові), ба(л,лл) (оцінка), пе(н,нн)і, знище(н,нн)я, підгрун(т,тт)я, допові(д,дд)ю, нада(н,нн)я, учине(н,нн)ий, маро(к,кк)анець, ста(т,тт)ей (наукових), су(д,дд)івський, е(м,мм)ігрант, маро(к,кк)анець, а(т,тт)естація, а(п,пп)ерцепція, е(ф,фф)ект, ко(л,лл)ега, ка(с,сс)а, то(н,нн)а, а(с,сс)ортимент, хо(б,бб)і, баро(к,кк)о, бру(т,тт)о, пі(ц,цц)ерія, Апе(н,нн)іни, а(н,нн)али, Ге(н,нн)адій, бі(л,лл)ь, а(п,пп)еляція, і(м,мм)ітація, а(л,лл)ея, комі(с,сс)ія, до(л,лл)ар, і(м,мм)іграція.

Вправа 30. До іншомовних слів доберіть українські відповідники. Запишіть з обома лексичними варіантами словосполучення.

Дедлайн (...) акції, меценат (...) програми, спонсор (...) конкурсу, значна дистанція (...), мер (...) міста, лінгвістична (...) дисципліна, категорична (...) відмова, помпезний (...) прийом, суверенітет (...) держави, силабус (...) дисципліни, грошова премія (...).

Вправа 31. До словосполучень з іншомовними словами доберіть українські відповідники. Складіть із ними речення в діловому стилі мовлення.

Пролонгація договору, установлено ліміт, переконливі аргументи, адаптація до нових умов, компенсувати кошти, досягти консенсусу.

Вправа 32. Зредагуйте речення, дібравши відповідні пароніми для виправлення лексичних неточностей.

Львів був оснований Данилом Галицьким. Під дією Платона формулюється характер молодого архітектора Ліди. Свідок виступив дуже не тактично. Один із адресатів писав до адвоката. Освіченість і розум розкриваються в умінні просто, доступно, переконливо пояснити складні питання. Подвижники Богдана Хмельницького були талановиті воєначальники полковники Максим Кривоніс, Іван Богун, Данило Нечай.

Вправа 33. Відповідно до норми милозвучності української мови, виберіть із дужок правильний варіант. Обґрунтуйте вибір.

Хто ж не мріє побувати (в, у) Парижі. (З, із) професором ми вже знайомі. (У, в) колеги день народження в квітні, а (в, у) мене – післязавтра. (З, із, зі) усіх нас ти найкраще склав іспити. (У, в) кого

збираєшся зупинитися (у, в) Харкові? (З, із, зі) грошима люди пов'язують свої бажання та сподівання, а ще віру (у, в) здійснення своїх мрій. Совеня летіло (у, в) ліс на ночівлю. Одним (з, зі, із) інноваційних методів є «кубування». (У, в) Києві відбудеться наукова конференція з питань ґендерної політики. Для теорії (і, та, й) практики вітчизняного правознавства – це новий напрям дослідження.

Вправа 34. *Від поданих слів утворіть фемінітиви. Уведіть їх у речення.*

Професор, колега, поет, міністр, ректор, депутат, доцент, здобувач, митець, завідувач, філолог, психолог, репортер, адвокат, аудитор, дослідник, член, інспектор, керівник, видавець, лідер, суддя, урядовець, майстер, діяч, полковник.

Вправа 35. *У запропонованих реченнях визначте помилки. Запишіть їх, відредагувавши.*

Слідчим на протязі місяця підготувати документи. Відповідачка дала показання. Про наслідки справи доповідала завідувача відділом кадрів Пономар П. А. Народний засідатель Мартинова І. Ю. оголосила промову. Позовна заява від лікаря Ющук Павла Сергійовича. Доручаю інспектору Степаненко Сергію Олександровичу. Дозволити сержанту Опанасенко Петру Юр'євичу. Надати слово прокуророві Василенко Григорію Григоровичу. Ознайомилися з характеристикою на Кравець Віталія Юхимовича. У суді знаходиться кримінальна справа по звинуваченню Кравець Степана Генадійовича. Я являюсь потерпілим по даній кримінальній справі. В підтвердження сказаного подаю справку. Свідчити на рідній мові. Потерпілого повідомлено. Заборгованість по заробітній платі.

Вправа 36. *Прочитайте речення. Визначте слова на порушення лексичної норми. Запишіть відредагований варіант.*

1. П'ятьом міністрам запахло звільненням. 2. Чиновникам, які тягнуться до державного бюджету, слід повідбивати руки. 3. Ви хочете сказати, що американці – кретини? 4. Активісти вважають, що Генеральний прокурор забрехався. 5. ЗСУ москалям добре наваляли (із новин).

Вправа 37. *З'ясуйте значення наведених у парах слів. Чи відрізняються вони. Увівши слова в мінімальний контекст (словосполучення), підтвердіть свої міркування. Перевірте семантику лексем за словником.*

Відношення – ставлення, місце – місто, положення – становище, книга – книжка, талан – талант, окраса – прикраса, гуманний –

гуманітарний, наступний – такий, загальний – спільний, комунікативний – комунікаційний, дружний – дружній, національний – націоналістичний, визначний – визначальний, закінчити – завершити, заслухати – прослухати – вислухати, відвідати – провідати, наголосити – підкреслити, вважати – рахувати.

Вправа 38. Прочитайте паронімічні пари. Доведіть різницю в значенні лексем, склавши з ними словосполучення:

Свідоцтво – свідчення, особистий – особовий, приводити – призводити, обшукати – ошукати, погрожувати – загрожувати, на протязі – протягом, декваліфікація – дискваліфікація, спір – суперечка.

Вправа 39. Визначте помилки в утворенні відмінкових форм числівників. Запишіть правильно.

Восімдесят; п'ятдесять; ста п'ятдесят другого; тисяча вісімсот тридцять четвертий; семистами; п'ятдесятьма трьома; дев'ятиста сорока дев'яти; двомастами чотирнадцятьма; вісімдесятьма чотирьма; тисячі трьомастам дев'яноста одному; стами; на вісьмохстах двадцятьох; шістдесяти п'ятьох; ста чотирьома; одного мільйона шестисот тридцяти семи; п'ятистами двома; шестидесяти; на п'ятистах вісімдесяти чотирьох; триста сорок двох; тридцяти дев'яти; сємдесят п'ять; ноля; вісімдесять; шістнадцятьом; двухсот; трьохстам чотирнадцятьом; семидесятитисячний; на ста трьох; сто двадцятьох двох; тисяча дев'ятсот восьмидесятий; шістьомастами двадцятьома чотирма; сімдесяти п'яти; стами сімдесятьма.

Вправа 40. Запишіть цифри словами.

Пишатися 35 воїнами, відвідати 10 хворих, передати 120 заяв, згадати 25 однокласників, піклуватися про 74 пристарілих, опікуватися 34 особами з особливими потребами, зосередитися на 9 основних питаннях, аплодувати 39 учасникам конкурсу, делегати зі 102 країн, властиве 8 депутатам, ознайомитися з 9 методами, на 235 сторінках, зустрітися із 30 читачами, поговорити із 34 учасниками проекту, захоплюватися мужністю 474 військових, підтримати 19 студентів, відповісти на 30 запитів, голосувати за 58 представників, розкрити 68 злочинів, передати 36 колегам.

Вправа 41. Відредагуйте речення. Поставте числівники в правильній формі.

1. Біля шестидесяти п'ятьом міліціонерам видані фіктивні документи.
2. Між сімсотьма ув'язненими була розподілено роботу.
3. Працівники

ДАІ затримали автомобіль, який їхав зі швидкістю біля сто восьмидесяти кілометрів на годину. 4. У вісім тридцять виходжу з дому, щоб вчасно доїхати на роботу. 5. Розмова тривала близько півтора години. 6. Вийшов на пару хвилин на вулицю й побачив, як два чоловіка ображають третього. 7. Суддя З «наколядував» біля вісімдесят тисяч доларів.

Вправа 42. *Узгодьте слова у реченнях, записавши правильні закінчення.*

1. Два громадянин... звернулися в консульство України в Туреччині за роз'ясненнями. 2. Три офіцер... відділу пода... рапорт про звільнення в запас. 3. Сто двадцять чотири абітурієнт... ста... студентами нашого ЗВО. 4. П'ятдесят один експонат... українського живопису надійш... від митниці до художньої галереї. 5. Значна кількість мешканців будинку звернул...ся до органів прокуратури. 6. Усі, хто взя... участь у прес-конференції, дійш... згоди.

Вправа 43. *Виправте помилки в утворенні форм на позначення часу доби.*

За чверть на восьму; вісімнадцять тридцять; сьома година тридцять хвилин; без двадцяти десята; пів одинадцятої; п'ятнадцять хвилин на третю; вісімнадцять хвилин по другій; без п'яти сім; двадцять хвилин восьмої; чотири години десять хвилин; за чверть п'ята; чотирнадцята година; вісім хвилин дванадцятої; за десять одинадцята; тринадцять годин п'ятнадцять хвилин; двадцять перша година двадцять хвилин; за чверть вісім; чверть на другу; об одинадцятій двадцять; пів на четверту.

Вправа 44. *Відредагуйте речення, усуваючи порушення лексичних і граматичних норм сучасної української літературної мови.*

1. Акт проголошення незалежності України було прийнято двадцять четвертого серпня тисячу дев'ятсот дев'яносто першого року. 2. На станцію прибуло 32 автобусів. 3. Щоб виготовити чотири дверей, потрібно використати 20 кубометрів сировини. 4. Ректор зустрівся із сіма кращими випускниками. 5. Навчальна практика студентів третього курсу тривала півтора місяці. 6. Передайте, будь ласка, задачу зі сто. 7. Щоб бути гарним співрозмовником, слід пам'ятати про три пункта. 8. Цього дня у Львові народилися сто тридцять два немовляти. 9. П'ятеро студенток факультету приймали участь у конкурсі творчих робіт. 10. До залізничного вокзалу можна добратися шісткою. 11. Одна друга абітурієнтів успішно здала іспити.

Вправа 45. *Визначте порушення у творенні ступенів порівняння прикметників. Запишіть, відповідно до норм сучасної української мови.*

Найпрофесійніший спеціаліст, найсильніший спортсмен, менш рішучий чоловік, більш точне формулювання, більш спокійніший тон, більш кращий студент, менш законне рішення, більш глибше вивчення права, найглибше вивчення права, неблаганніший суддя, демократичніша держава, найдемократичніша держава, неухважніший розгляд, уважніший розгляд, самий уважний розгляд.

Вправа 46. *Виберіть правильні форми займенників у дужках.*

1. Доказами в цивільній справі є (кожні, всякі, будь-які) фактичні дані, на підставі (котрих, яких) у визначеному законом порядку суд установлює наявність або відсутність обставин, (що, які, 117 котрі) обґрунтовують вимоги й заперечення сторін, та (всякі, інші, кожні, будь-які, другі) обставини, (які, що, котрі) мають значення для правильного вирішення справи. 2. У разі задоволення заяви про відвід (комусь, котромусь, якомусь) із суддів або (кожному, всьому) складу суду, якщо справу розглядає колегія суддів, справу розглядають у (цьому, такому, тому) (самому, всякому) суді (чим, таким, тим) самим кількісним складом колегії суддів без участі відведеного судді або (другим, іншим) складом суддів, (що, який, котрий) визначають у порядку, установленому частиною третьою статті 11 (того, такого, цього) Кодексу (ЦПК, глава 3). 3. Сукупність формальних і неформальних інститутів утворює (таку, цю, всяку) (їхню, їх) структуру, (що, яка, котра) адекватна структурі економіки і суспільства, відображає систему виробничих та суспільних відносин і слугує (їх, їхній) реалізації. 4. (Одні, кожні, будь-які) й (ці, такі, ті) (самі, кожні, всякі) предмети люди різного рівня культурного розвитку, діти та дорослі сприймають та осмислюють по-різному. 5. Через 70 років К. Шеннон сформулював постулати теорії інформації, і ще через (певний, якийсь, деякий) час було виявлено, що формула Больцмана інваріантною інформаційній ентропії, і був установленим (їх, їхній) системний зв'язок, тобто системність (таких, всяких, цих) фундаментальних понять (із підручника).

Вправа 47. *Виберіть потрібний прийменник із поданих у дужках.*

З'ясувалося (при, під час – обговорення), екзамен (з, по – мова), дбати (про, за – рідні), прийшов (по, у – справа), звернутися (по, за, на – адреса), списати (по, за – акт), зустрітися (в, о – дванадцята година), обміняти (за, по – курс банку), накреслені заходи (щодо, по, для – проведення урочистостей), працювати (протягом, на протязі, упродовж – рік), телефонувати (по, за, на – номер), діяти (по, за, згідно з – закон).

Вправа 48. *Відредагуйте прийменникові конструкції, уникнувши кальки.*

Навчання по бажанню, хочу звернутися по приватній справі, по самим скромним підрахункам, іти по слідам, по закінченні терміну покарання, по дотриманню Декларації по правам людини, живе по цьому адресу, нарада по цьому питанню розпочнеться, помилка по неуважності, по програмі захисту свідків, заняття проведено по плану, по справам служби, роз'їхались по об'єктам, по юридичним питанням, повідомити по факсу, розмовляти на українській мові, по вашій вині, старший по віку.

Вправа 49. *Виправте помилки в наведених словосполученнях відповідно до мовних норм.*

Доказуємо теорему, двухгранний кут, вірна відповідь, запам'ятовуючий пристрій, півтори метра, копіюючий пристрій, теорія вероятності, внутрішньо протеворечивий, проходяча хвиля, дублювати двічі, десяткового дроба, примежова полоса, двохсторонні рівняння, вирішити вірно, ведучий програміст олімпіада по біології, два модуля, пересічна плоскість, самий перший, рішити задачу, перевірка гіпотез, порядку двохсот кілометрів, два коефіцієнта, навчатись математиці, десята доля.

Вправа 50. *Перебудуйте речення, відповідно до граматичних і стилістичних норм.*

1. Читаючи наданий звіт, прокурору було зрозуміло, що справа шита білими нитками. 2. Вимагая від слідчого прискорення розгляду справи, він не поспішав з поданням своїх документів. 3. Повернувшись з місця злочину, на мене вже чекали результати експертизи. 4. Виконавши завдання, було відзначено учасників групи захоплення. 5. Ухилившись від сплати податків, фірмою отримано незаконні прибутки. 6. Учитуючи ситуацію, ми зуміли вийти зі скрутного становища. 7. Підвівши підсумки проведеної оперативно-розшукової роботи, з'явилось відчуття задоволення. 8. Опрацювавши належним чином статті закону, він був внесений до порядку денного пленарного засідання.

Вправа 51. *Відредагуйте речення, поставивши дієприкметники в правильні форми.*

1. Слід правильно задавати уточнюючі запитання. 2. Для всіх бажаних буде організовано доїзд до місця проведення семінару. 3. Слід провести організацію якісного харчування відпочиваючих корпусу № 2. 4. Інформацію за даним випадком прошу надати 119 вищестоящій організації. 5. У розділі наводяться дані про прийняті міри та постійно

діючі заходи, що забезпечують протипожежну безпеку функціонування об'єкта. 6. Управління поліції просить надати завірені копії підтверджуючих документів про прийняття на роботу, переміщення по посадах та звільнення. 7. Футбольна команда університету зазнала болючої поразки у фіналі змагань. 8. Усі документи для проведення переатестації працівників поліції адресують тимчасово виконуючому обов'язки керівника Нацполіції області. 9. Соціогенетичні погляди формувалися тими вченими, які вважали, що домінуючу роль у житті й розвитку особистості відіграють соціальні чинники. 10. Гіпотеза В. В. Давидова, а також доповнююча її концепція гетерогенності розумових процесів П. Тульвісте, безумовно, є прогностичними й цікавими. 11. Ринок виконує багато функцій. Основними є: регулююча, розподільча, стимулююча, санаційна, інформаційна. 12. Характерною межею такого порядку є швидка зміна поколінь, тільки доживаючих до 40 років.

Вправа 52. *Запишіть речення, змінивши підрядну частину на відокремлене означення.*

1. Основними факторами виникнення держав, які засновуються на так званому «азійському» способі виробництва, були потреби в забезпеченні земельними угіддями, водою, іригаційними спорудами та ін. вільних хліборобів-общинників. 2. Політична специфіка такої форми державності була наслідком 120 поєднання структур влади, які вона успадкувала від Римської імперії, із християнством і укладом життя германських племен. 3. Глава держави (президент) має право вето на закони, що ухвалює парламент. 4. Виконавча влада не може привласнювати собі інших, крім визначених законом, повноважень і вимагати від громадян виконання обов'язків, які не передбачаються чинним законодавством. 5. Право як інституційне нормативне утворення – це система загальнообов'язкових норм і принципів, які закріплюють у законах та інших джерелах, визнають і охороняють державою (із підручника).

Вправа 53. *Перебудуйте речення, використовуючи дієприслівники.*

1. Норми адміністративного права визначають міру поведінки особи, установлюють її межі, створюють правоохоронний режим, а отже, виконують функцію боротьби з адміністративними правопорушеннями. 2. Адміністративно-правові норми регулюють управлінські відносини, зважають на наявність у них органів виконавчої влади держави. 3. Чинне адміністративне законодавство України визначає поняття «адміністративне

правопорушення», розкриває його матеріальний зміст та юридичну природу, соціальний сенс. 4. Людина вчиняє той чи той проступок, усвідомлює його результати, передбачає його наслідки та зважає на них. 5. Скарги слід писати максимально стисло, викладати лише факти порушень із боку судді та посилатися на докази, що їх підтверджують (із підручника).

Вправа 54. *Запишіть речення, усуваючи помилки вживання однорідних членів.*

1. Окрім рятувальників, до 127 пошуків задіяно також прикордонників, водолазів та гелікоптер. 2. Ще 49 людей, які били та погрожували протестувальникам, дістали умовні терміни. 3. Школу хлопці не надто любили, а от на знімальному майданчику чи кімнаті монтажу просиджували годинами. 4. Активісти проводять на Поштової площі безстрокову акцію протесту, вимагають розірвати договір із забудовником і створення на цьому місці музею. 5. Кібератаку в Україні здійснили, щоб паралізувати країну, а не для отримання вигоди. 6. Деталі позовів, і яку компенсацію хочуть отримати позивачі, поки не розголошують. 7. Учора в цій самій справі спіймали та вручили підозру екснардепу Миколі Коваленку. 8. Ситуаційний центр оперативно збиратиме, оброблятиме та реагуватиме на заяви й повідомлення громадян про правопорушення. 9. Масові протести, які організовує опозиція, є дуже популярними серед молоді, школярів та студентів. 10. Більшість із них закінчувала, навчалася або вступила тоді до університетів. 11. П'ятьом затриманим повідомлено про підозру в незаконному виготовленні та поводженні зі зброєю. 12. ПЗРК є здатним улучати в цілі, які летять низько, наприклад, гелікоптери чи вертольоти.

Вправа 55. *У запропонованих реченнях виправте помилки, допущені у вживанні дієприслівникових зворотів. Запропонуйте й запишіть правильні синтаксичні конструкції.*

1. Проживши в селі 50 років, поїзди зупинялися постійно, а тепер не зупиняється жоден. 2. Побачивши правоохоронців, чоловік почав стріляти. 3. Піднімаючись ескалатором, дотримуйтеся дистанції з іншими пасажирами. 4. Керівництво підприємств налагодило спільну роботу, попередньо погодивши план дій. 5. Переконавшись у власній безпеці, люди вийшли з укриттів. 6. Із приємністю спостерігаючи за будівництвом нових автомобільних шляхів, недопустимо кричущими залишаються такі об'єкти, які з'єднують віддалені села з районними центрами. 7. Прибувши

на прикордонну станцію Чоп, вантаж був затриманим Закарпатською митницею ДФС для здійснення огляду. 8. Нічого злого не вчинивши, його звинувачують як злочинця. 9. Керівник контролює хід виконання документів, самотійно визначаючи відповідального виконавця. 10. Здійснивши аналіз маршрутів машиністів, цей локомотив перебував під управлінням машиніста Гончарова.

Вправа 56. *Зредагуйте речення, усунувши граматичні й лексичні помилки.*

У січні місяці цього року відбудуться звітні збори співробітників університету. Ви не зв'язали ці два факта по попередженню хвороби між собою. Більш модернізованіший прилад буде запущено в наступному місяці. Для капітального ремонту нам підійде любий цемент. У ранці на наш адрес прийшла по пошті цінний бандероль. Ваші власні інтереси захищатиме досвічена адвокататеса. Авто з офіційними лицями мало виїзжати у одинадцять ранку. Після успішної кругосвітної подорожі мандрівники на силу вернулися до дому. Я не прийшла вчасно, бо відвідувала товаришку, хвору грипом. По п'ятницям проводяться консультації з італійської мови. Яринка вивчила усі екзаменаційні квитки. Начальник добродушно відноситься до подчиньонних. Головна економістка помилилася в усіх відношеннях. Сьогодні жахливо вдалий день. Дякуючи подружці, Марійка написала твір саме краще. Вірний спосіб здати іспит – вивчити. Ми накінець навчилися оформлювати заяви, характеристики та документи. Васирина робить не по прямому призначенню. За виключенням Варвари всі зробили домашнє вправа. На мій адрес відправили грошовий перевод. На рахунок цього ми маємо свою власну думку. Його відношення до любого з нас об'єктивне. Семен здійснив вірний переклад з венгерської мови. По технічним причинам відключили кабельне телебачення. За комп'ютером Максим встиг опрацювати величезний об'єм інформації. Кирило зробив вигляд, ніби не почув. Данило купив білети на поїзд. Наталка красивіша всіх. Зробити домашку рахую своїм обов'язком. Треба порадитися із заступником директора по виховній роботі.

Вправа 57. *Закінчіть речення:*

Художній стиль використовують у ... Його жанри – це ...

Науковий стиль використовують у ... Його жанри – це ...

Офіційно-діловий стиль використовують у ...

Його жанри – це ...

Публіцистичний стиль використовують у ... Його жанри – це ...

Розмовний стиль використовують у ... Його жанри – це ...

Конфесійний стиль використовують у ... Його жанри – це ...

Вправа 58. *Доберіть із друкованих джерел тексти різних функціональних стилів. Проілюструйте свою позицію уривками з вибраних текстів.*

Вправа 59. *Ознайомтеся із текстом. Відредагуйте. Визначте його стильову належність, спираючись на мовні засоби.*

Досудове слідство – кримінально-процесуальна діяльність слідчого за порушеною і прийнятою ним до провадження кримінальною справою, зміст якої полягає у збиранні, дослідженні, перевірці, оцінці й використанні 19 доказів, встановленні об'єктивної істини, провадженні слідчих та інших процесуальних дій і самостійному застосуванні норм права з метою захисту прав, законних інтересів людини, фізичних та юридичних осіб, створенні умов для здійснення справедливого правосуддя. Досудове слідство провадиться за всіма категоріями кримінальних справ, за винятком справ приватного обвинувачення і злочинів щодо яких закон надає право протокольної форми досудової підготовки матеріалів (ст. 111, 425 КПК України). У справах неповнолітніх досудове слідство є обов'язковим у всіх випадках без винятку.

Вправа 60. *Визначте стилістичну належність наведених лексем:*

а) актив, актуальність, громадський, громадянин, держава, ідея, ідейність, ідейний, політика, політичний, прогрес, прогресивний тощо;

б) Адміністрація Президента, Верховна Рада України, правоохоронні органи, Кабінет Міністрів, парламент, департамент, мер, політиканство, державна адміністрація, урядовці, чиновники, пресинг, силові структури, мораторій, репресія, блокування, обструкція, лобізм, консенсус, декларація, імпічмент, конфронтація, протистояння, популізм та ін.;

в) патріотизм, свобода, волелюбність, толерантність, громадянська злагода, солідарність, гуманізація, соборність, незалежність та ін.

Вправа 61. *З'ясуйте стилістичні особливості використання запропонованих синонімічних лексем. Запишіть із ними речення.*

Байдужий – індиферентний – апатичний – знеохочений. Борець – боєць – поборник – ратоборець. Вада – дефект – недолік – порок – ґандж. Історія – минуле – минувшина. Здогад – догадка – припущення – гіпотеза. Схвалювати – підтримувати – затверджувати – санкціонувати – підтакувати. Товариство – компанія – громада – ватага – братія – братва – бомонд.

Вправа 62. Підготуйте презентацію на тему «Студентські наукові роботи» з детальною характеристикою кожного з видів роботи.

Вправа 63. Виберіть текст наукової статті за вашим фахом. Укладіть до неї анотацію.

Вправа 64. Напишіть тези доповіді для виголошення на студентській науковій конференції та публікації за однією із запропонованих викладачем тем.

Вправа 65. Ознайомтеся з документом ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання», за якими оформлюють список літератури в наукових роботах посилань. За зразками оформіть бібліографічний опис таких джерел:

Біленчук П. Д. Місцеве самоврядування в Україні (муніципальне право) навч. посіб. П. Д. Біленчук, В. В. Кравченко, М. В. Підмогильний. Київ Атіка 2000. 304 с.

Бориславська О. М. Європейська модель конституціоналізму: системно-аксіологічний аналіз монографія О. М. Бориславська. Харків Право 2018. 384 с.

Васильченко О. П. Джерела конституційного права України (системно-функціональний аналіз) дис. ... канд. юрид. наук 12.00.02 Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка Київ 2007 319 с.

Європейська конвенція з прав людини основні положення, практика застосування, український контекст за ред. О. Л. Жуковської Київ ВІПОЛ, 2004 960 с.

Загальна теорія права підручник за заг. ред. М. І. Козюбри Київ Ваіте 2015 392 с.

Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року ратифікована Законом України № 251-V від 18 жовтня 2006 року Відомості Верховної Ради України 2007 № 49 Ст. 506.

Любченко П. М. Муніципальне право України навч. посіб. Харків ФІНН 2012 495 с.

Положення про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України затверджено Указом Президента України від 15 листопада 2006 року № 970/2006 Офіційний вісник України 2006 № 47 Ст. 3123.

Рішення Конституційного Суду України від 20 червня 2019 року № 6-р/2019 у справі за конституційним поданням 62 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу

Президента України «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів» Офіційний вісник України 2019 № 57 Ст. 1984.

Рішення Європейського суду з прав людини від 25 липня 2017 року у справі «Хлєбїк проти України» Верховний Суд України [Електронний ресурс] Режим доступу <http://bit.ly/2sdsiy>.

Правові реалії сьогодення матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції 22 травня 2025 р. Харків Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця 2025 с. 294.

Суц О. П. Місце міжнародного економічного права у системі права О. П. Суц, О. Г. Остапенко, А. В. Матвєєва Наукові інновації та передові технології Серія «Державне управління», «Економіка», «Право», «Педагогіка», «Психологія» 2023 № 3 (17). С. 176–184.

Шинкарьов Ю. В. Окремі аспекти здійснення досудового розслідування в умовах воєнного стану Актуальні проблеми інноваційної економіки та права 2024 № 1 (19) С. 28–32.

Змістовий модуль 2

Професійна мовно-комунікативна компетентність

Вправа 66. Підготуйте доповідь для виступу в аудиторії на одну із запропонованих тем.

1. Правниче термінознавство як галузь юрислінгвістики.
2. Поняття терміна, його відмінності від загальноживаного слова, номенклатури, професіоналізму.
3. Лексико-семантична характеристика юридичної термінології.
4. Генетична природа української юридичної термінології.
5. Українська юридична термінографія: становлення та розвиток.

Вправа 67. Складифікуйте терміни, відповідно до галузей наукового знання.

Парламент, договір, правочин, індивід, потенціал, екстремальний, психопатія, психолінгвістика, комунікативний, об'єкт, класифікація, функція, акт, деформація, інтуїція, неврівноваженість, свідомість, чинник, рана, ін'єкція, комп'ютер, сфера, реакція, адресат, абстрагування, плеоназм, меланхолік, холерик, харизма, духовність, реакція, екзотизм, амнезія, правотворчість, кримінальний процес, конституція, протокол судового засідання, дактилоскопічна карта.

Вправа 68. *Скласифікуйте терміни за походженням.*

Юриспруденція, стрес, безпорадність, дедукція, акт, афект, аналіз, протокол, стан, свідомість, тіло, суїцидний настрій, позивач, відповідач, адвокат, прокурор, воєнні злочини, відповідальність, агресія, злочинець, кодекс, збірник, поліцейський.

Вправа 69. *До поданих термінів доберіть синоніми, уведіть їх у речення.*

Алібі, актив, екстрадиція, депортація, де-юре, прокурор, аргументи, юриспруденція, адвокат, превентивний, легітимність.

Вправа 70. *Користуючись законодавчими й нормативними актами, подайте дефініції наведених понять.*

Конфіскація; експертиза; ратифікація; юридична особа; конфіскація; право інтелектуальної власності; ембарго; касація; об'єкти цивільних прав; покарання; штраф; апеляція; санкція; арбітраж; алібі.

Вправа 71. *Продовжіть речення.*

1. Природу правового терміна становить співвідношення ... 2. Термін відрізняється від слова тим, що ... 3. Термінологія – це ... 4. Юридичний термін – це ... 5. За вживанням у різних сферах спілкування терміни бувають ... 6. Юридичне термінознавство вивчає ... 7. Термін – це ... 8. Номенклатура – це ... 9. За наявності визначення в нормативно-правових актах термін ... 10. За внутрішньою структурою терміни кожної галузі знання розподіляють на ... 11. До термінів ставлять такі вимоги ... 12. Термін відрізняють від номенклатури тим, що ... 13. Юридичний термін – це ... 14. Генетична класифікація термінів передбачає такі класифікаційні елементи ... 15. Терміни слід відрізняти від ...

Вправа 72. *Увідповідніть терміни іншомовного походження з українськими.*

Адекватний, амністія, апеляція, дискримінація, девальвація, делікт, дефіцит, експерт, екстрадиція, інвестиція, імпорт, інфляція, комюніке, конкуренція, конвенція, консенсус, консультативний, плагіат, контракт, конфіденційний, конфронтація, преамбула, превентивний, пролонгація, прерогатива, презумпція, претензія, прецедент, резонанс, репатріація, санкція, субсидія, юстиція, стандарт, узурпувати, фабрикувати, шантаж, юриспруденція, юрисдикція.

Вправа 73. *З'ясуйте значення поданих термінів.*

Військова агресія; спецоперація; блокпост; військовий ланцюжок; блокування; боєздатність; бойова активність; бойова міць; військове

командування; відхід; військове формування; вогневі точки; диверсійно-розвідувальна група; екстрадиція; зачищення; ідеологічна диверсія; конвоювання; наліт; оборонна здатність держави; пересувна група швидкого реагування; прикриття; режимно-карантинна служба; окупація; режимно-комендантська служба; розблокування; війна; колаборація; комбатант/некомбатант; воєнний/військовий злочин; агресія; воєнний стан; репарація; збройний конфлікт; гібридний конфлікт; гібридна війна; комендантська година.

Вправа 74. *До поданих термінів доберіть антоніми.*

а) позивач, звинувачення, обвинувальний вирок, права, кредитор, диспозитивний метод, успадкування за законом, легальний, публічне право, оферта;

б) інфляція, вільний ринок, ціна попиту, роздрібна ціна, економічне падіння, номінальний ВВП, фіксований валютний курс, імпорт прогресивні податки, дефіцит;

в) симпатія, агресивність, егоїзм, дедукція, екстраверт, пасивність, радість, аналіз, меланхолік, ворожість;

г) заархівувати, онлайн, реальний простір, установити, відкрити файл, монохромний, система введення, невидимий файл, вхідні дані.

Вправа 75. *З'ясуйте відмінності в значеннях термінів-паронімів, увівши їх у речення.*

а) еміграція – імміграція, дисциплінарний – дисциплінований, виборний – виборчий, легалізація – легітимація, свідоцтво – свідчення, федеральний – федеративний, указ – наказ;

б) емісія – комісія, куртьє – кутюр'є, громадський – громадянський, концесія – концерн, продукт – продуцент, реклама – рекламація, факторум – факторинг;

в) уява – уявлення, чутливий – чуттєвий, особа – особистість, ефект – афект, рефлекс – рефлексія, емпатія – апатія;

г) система – систематичність – систематизованість, процес – процесор, автоматичний – автоматизований, статичний – статистичний, ідентичність – ідентифікація, програмний – програмовий – програмований.

Вправа 76. *Визначте способи й засоби творення наведених термінів.*

Психотропні речовини, підсудний, обвинувачення, огляд місця події, непрацездатність, наймач, відмивання грошей, співучасть, дієздатність,

правовідносини, інкорпорація, неповнолітній, ООН, підгалузь, слідчий, правопорядок, підзаконний, бодикамера, СОГ, геноцид.

Вправа 77. Увідповідніть терміни й дефініції.

1. Документ	А. Сукупність реквізитів, розташованих у певній послідовності на бланку.
2. Діловодство	Б. Рух документів в установі, організації від часу їхнього створення чи отримання до закінчення виконання або надсилання.
3. Документообіг	В. Зуніфікована форма (службового) документа з надрукованою послідовною інформацією реквізитів і місцем, відведеним для змінної інформації.
4. Реквізит документа	Г. Інформація, зафіксована в службовому документі для його ідентифікації, організації обігу і/або надання йому юридичної сили.
5. Формуляр	Ґ. Основний вид ділового мовлення, що містить інформацію, зафіксовану на матеріальному носії, головною функцією якого є зберігати й передавати її в часі та просторі.
6. Формуляр-зразок	Д. Модель побудови формуляра документа, що встановлює сферу його застосування, формат, розміри берегів, вимоги до побудови конструкційної сітки та реквізити.
7. Бланк документа	Е. Сукупність процесів, які забезпечують документування управлінської інформації та організацію роботи зі службовими документами.

Вправа 78. Створіть формуляри-зразки заяв.

- а) про вступ до закладу вищої освіти;
- б) про надання академічної відпустки;

- в) про дострокове складання заліково-екзаменаційної сесії;
- г) про надання творчої відпустки;
- г) про переведення на іншу посаду;
- д) позовної заяви до суду.

Вправа 79. *Зредагуйте тексти заяв. Запишіть правильні варіанти.*

1. Прошу допустити мене до здачі літньої сесії без заліку з фінансового права. Залік не складено вчасно через поважну причину.

2. Я, Демченко Ніна Василівна, дуже прошу Вашого дозволу прийняти мене на навчання за спеціальністю міжнародне право.

3. Прошу видати Вас мені позичку у розмірі тридцять двох тисяч гривнів на рік.

4. Прошу відпустити мене у відпустку на 10 днів за свій рахунок, бо я буду на екзаменаційній сесії з 1 по 10 лютого 2025 року.

5. Прошу прийняти мене на роботу консультантом із правових питань.

Вправа 80. *Прочитайте документ. Відредагуйте текст автобіографії, запишіть, відповідно до правил оформлення.*

Автобіографія.

Я, Плетнюк Олег Вікторович народився 10 вересня 2008 р. в м. Полтава. В 2014 р. пішов в перший клас загальноосвітньої школи № 116 в м. Полтава. Під час навчання в старших класах приймав участь в обласних олімпіадах по математиці та основ правознавства. Також приймав участь в спортивних змаганнях по футболу. В 2025 р. закінчив одинадцятий клас. Мій батько, Плетнюк Олег Кирилович народився 25.05.1977 р. На даний час працює водієм. По закінченню школи позитивно здав національне мультидисциплінарне тестування і поступив в Харківський Національний Економічний Університет імені С. Кузнеця на факультет економіки і права, де нині і навчаюсь.

27.11.2010 р.

Вправа 81. *Напишіть автобіографію.*

Вправа 82. *Складіть речення, що можуть бути використаними у формулюванні мети резюме.*

Вправа 83. *Укладіть резюме від свого імені. Визначте посаду, на яку ви могли б претендувати, з огляду на ваш освітньо-кваліфікаційний рівень.*

Вправа 84. Зредагуйте речення з тексту характеристики.

Проявив себе як юрист, досконало знаючий свою справу. Користується авторитетом колег. Характеристика видана в аспірантуру Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця. Фахом секретаря-референта оволоділа в повному обсязі. У червні 2019 року Романовським Л. М. було закінчено навчання в інституті економіки і права Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця, одержавши диплом за фахом «Правознавство». Постійно підвищує свій професійний рівень. Володіє високим рівнем психологічної культури.

Вправа 85. Укладіть характеристику одного зі своїх однокурсників.

Вправа 86. Увідповідніть види службових листів із фразами, які в них є можливими.

1. Лист-підтвердження	А. Як і було домовлено, надсилаємо Вам рахунок-фактуру у двох примірниках.
2. Рекомендаційний лист	Б. Дуже прикро, але ми не можемо задовольнити Ваше прохання.
3. Лист-нагадування	В. Компанія ... вже тривалий час є нашим надійним партнером.
4. Лист-відмова	Г. Просимо надіслати зауваження та доповнення до проекту контракту.
5. Лист-прохання	Ґ. Будемо вдячними, якщо Ви надішлете нам кілька рекомендацій Вашої фірми.
6. Лист-подяка	Д. На підтвердження наших домовленостей від ... просимо прийняти замовлення на ремонт комп'ютерної техніки. Оплату гарантуємо.
7. Лист-повідомлення	Е. Ми є щиро вдячними Вам за те, що ...
8. Лист-запит	Є. Повідомляємо Вам, що Ви порушили умови договору від ... щодо термінів оплати за поставлений товар.

9. Лист-претензія	Ж. Повідомляємо Вам, що 15 вересня 2025 року о 15.00 буде проведено нараду з питань організації ремонту водогону по вул. Лісній.
10. Супровідний лист	З. На підтвердження нашої телефонної розмови повідомляємо
11. Гарантійний лист	И. Вибачте, але є змушеними нагадати Вам, що й досі не отримали від Вас оплаченого рахунка.

Вправа 87. *Ознайомтеся із запропонованими фразами. У яких документах є можливим їхнє використання.*

Змушені нагадати, що досі не отримали від Вас оплаченого рахунка.

Шкода, але ми змушені повідомити Вам про зміну системи оплати замовлень, зумовлену тим, що, Ви вчасно не оплатили попередніх.

Нам дуже прикро повідомляти, що, у зв'язку з великою заборгованістю, Ваш кредит тимчасово закрито.

Усі наші намагання примусити Вас оплатити борг були марними, а тому ми є змушеними подати позов до суду.

Якщо Ви не погасите заборгованість протягом 10 днів, ми змушені будемо закрити Ваш кредит.

Ваші систематичні й довготривалі затримки з оплатою рахунків та велика заборгованість нашої фірмі дає підставу серйозно подумати про розірвання контракту.

Вправа 88. *З'ясуйте, який документ може містити такий текст:*
Шановні панове!

Надсилаємо вам детальний перелік нашої нової продукції й нині чинний прейскурант до кожного із зразків товару. Просимо уважно переглянути їх і повідомити, які саме зразки ви хотіли б замовити.

Чекаємо на відповідь.

Із повагою

(підпис)

Вправа 89. Укладіть лист-запит і лист-відповідь на нього.

Вправа 90. Утворіть форми кличного відмінка, які використовують для оформлення звертання в службових листах.

Шановний директор, пан міністр, шановна Ірина Олександрівна, Всечесніший Отець, високоповажний пан прокурор, вельмишановний добродій, Високопреосвященний Владика Митрополит, пан Президент, глибоко шановний Назар Миколайович, Ваша Святість, високоповажний професор, Високопреподобний Отець, Ваша Високодостойність Пан Президент, шановний пан посол.

Вправа 91. Ознайомтеся з формуляром-зразком протоколу. Назвіть реквізити. Укладіть протокол зборів молодіжної організації вашого науково-навчального інституту.

Вправа 92. Прочитайте тексти, визначаючи їхню належність до виду документів. Відредагуйте, виправивши помилки в оформленні.

а) По факту порушення мною трудової дисципліни пояснюю наступне: 5.10.2021 я запізнився на два часа на роботу через те, що маршрутне таксі, яким я добираюсь на роботу, півтора години стояло в пробці. Пересісти на інший транспорт не було можливості, бо рух у даному напрямі був призупиненим;

б) Доводжу для Вашого відома, що студенти I курсу Маланчук Н., Косько С., Приходько Т. на протязі двох місяців не відвідують заняття та не виконують завдання з експериментальної психології. По попереднім підсумкам семестру дані здобувачі вищої освіти не зможуть получить позитивні оцінки. Прошу прийняти відповідні міри.

Вправа 93. Укладіть документ, який підтверджує факт навчання Кириленка Андрія Миколайовича на I курсі навчально-наукового інституту економіки і права Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця.

Вправа 94. Укладіть підтверджувальний документ про місце проживання Притики Ангеліни Олексіївни.

Вправа 95. Укладіть текст розписки.

Вправа 96. Укладіть пояснювальний документ про вашу відсутність на лекції з навчальної дисципліни «Конституційне право» з поважної причини.

Вправа 97. Укладіть документ, у якому здобувач вищої освіти IV курсу навчально-наукового інституту економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця інформує про проходження практики в Апеляційному суді м. Харкова.

Вправа 98. Увiдповiднiть назви документiв iз їхнiми визначеннями.

1. Пояснювальна записка	А. Поширений вид документацiї, один з основних засобiв установлення офiцiйних, службових контактiв мiж пiдприємствами, організаціями, установами, фірмами та закладами.
2. Доповiдна записка	Б. Коротка форма протоколу.
3. Службовий лист	В. Письмове повiдомлення про виконання певної роботи за певний перiод часу.
4. Звiт	Г. Письмове пояснення ситуацiї, що склалася, дiй або вчинкiв працівникiв (переважно порушення дисциплiни, невиконання роботи) на вимогу керiвника.
5. Довiдка	Г'. Критичний вiдгук на художнiй, науковий або iнший твiр, що мiстить зауваження, пропозицiї тощо.
6. Пресрелiз	Д. Документ, що пiдтверджує факти iз життя й дiяльностi окремих громадян i рiзні обставини дiяльностi установ, організацій, пiдприємств.
7. Протокол	Е. Один iз найпоширенiших документiв колегiальних органiв, у якому фiксують хiд i результати проведення зборiв, конференцiй, засiдань, нарад.
8. Витяг iз протоколу	Є. Коротка, стисла характеристика змiсту книги, статтi, рукопису тощо.
9. Рецензiя	Ж. Письмове повiдомлення на адресу керiвника установи, у якому описують певний факт, подiю, повiдомляють про виконання окремих завдань, доручень.
10. Анотацiя	З. Коротке повiдомлення для преси про певну важливу подiю.

Вправа 99. *Відредагуйте речення.*

1. Смертником, який влаштував у середу вибух на Центральному вокзалі, був 36-річний чоловік. Про це повідомляють низка бельгійських ЗМІ. 2. У німецькому містечку Рінтельн сімейна пара до Різдва підготувалися з розмахом. 3. Ті, хто купують продукцію відомих компаній, купують і відповідний статус. 4. Центр протидії корупції вимагає, щоб керівництво міністерств оприлюднили свої декларації. 5. Згідно з дослідженнями, майже половина корупційних схем припадають на чиновників. 6. За словами директора, більшість вихованців захворіли через те, що не мали щеплення від кору. 7. Дехто з них рятують життя та здоров'я бійців. 8. Співпраця виборців, політиків і медіа позитивно вплинуть на просування реформ. 9. Уламки зачепили грудну кістку, а в живіт потрапили шість осколків. 10. Кожен десятий з тих, хто спробував піднятися на вершину, живими звідтіля не повернувся.

Вправа 100. *Підготуйте повідомлення про особливості етикетних традицій уживання займенників «я» – «ми», «ти» – «ви» у діловому, науковому, приватному спілкуванні.*

Вправа 101. *Прочитайте поради американського журналіста й телеведучого Ларрі Кінґа тим, хто хоче навчитися говорити так, щоб його слухали й чули. Які поради ви могли б додати від себе?*

Як говорити так, щоб тебе почули: 12 порад Ларрі Кінґа

1. Говорити – це такий саме процес, як водіння машини або гра в гольф – його треба вчитися. Постійність практики творить чудеса.

2. Якщо є сумніви, краще помовчати. Нехай це викличе підозри в дурості, але це є кращим, ніж розвіяти всі сумніви щодо цього.

3. Виробіть корисну звичку розмовляти вголос із собою. Робіть це будь-де і завжди, коли для цього є можливість. Таким способом ви тренуєте не тільки голос, а й інтонацію, темпоритм. Ларрі зізнається, що часто ні з того ні з сього може вимовити якусь підводку до передачі або просто репліку. Ефект спонтанності теж є важливим, бо навчить реакції відповіді.

4. Добре розвиває манеру мовлення бесіда біля дзеркала. Це улюблений прийом багатьох ораторів. Почасти це допомагає встановити зоровий контакт із візаві, бо мимоволі ви дивитеся в очі своєму відображенню.

5. Слухайте час від часу, як ви розмовляєте. Цей простий прийом допоможе зненавидіти свої «е-е-е» та інші слова-паразити й запустить

програму для підсвідомості з настановою на зменшення їхньої кількості в мовленні. Прислухайтеся до себе – і тоді до вас почнуть прислухатися інші.

6. Модні жаргонізми, терміни та інший сленг зроблять вашу мову цікавою на 5 хвилин, але потім співрозмовник утомиться і просто відмовиться робити зусилля, щоб вас розуміти. Пам'ятайте про це.

7. Щоб домогтися від співрозмовника відвертості та щирості, треба самому бути відвертим і щирим.

8. Один із головних секретів – це вміння ставити запитання. Кінг зізнається, що сам він є надзвичайно цікавим і постійно ставить запитання, чим би не займався. Найулюбленіше з них – «чому?».

9. Пам'ятайте, що кожен із нас насамперед є звичайною людиною. Це означає, що не варто тремтіти від того, що перед вами титулована знаменита персона.

10. Одне з головних правил: самому діставати задоволення від бесіди. Це передається. Співрозмовник буде приємно здивованим вашим позитивним настроєм і також налаштується на хвилю задоволення.

11. Успішні люди вміють говорити. Ця думка є цілком справедливою й інакше: вміння говорити зробить вас успішним. Якщо ви є успішним, то станете ще більш популярним, навчившись краще говорити.

12. Прийнято вважати, що подорожі розширюють кругозір, але всі забувають, що звичайна комунікабельність також дуже збагачує знаннями та інформацією. І можна багато чого почерпнути для себе, просто спілкуючись із людьми (<https://vikna.if.ua/cikavo/47514/view>).

Вправа 102. *Підготуйте самопрезентацію зі зверненням до аудиторії для виступу перед одногрупниками, із метою:*

а) узяти кредит, отримати інвестиції;

б) обійняти нову посаду, улаштуватися на нове місце роботи, навчання.

Вправа 103. *Підготуйте виступ із презентацією на одну із запропонованих тем чи оберіть самостійно цікаву для вас.*

1. Особливості формування фахової термінології.

2. Мовна специфіка віртуального спілкування.

Рекомендована література

1. Архипенко Л., Мельник П. Професіоналізми й номенклатура в складі української термінології інформаційного права. *SLAVIA ORIENTALIS*. 2023. Т. LXXII. No. 3. Р. 631–644. URL: <https://journals.pan.pl/Content/129500/PDF/2023-02-SOR-13.pdf>.
2. Голоюх Л. В. Українська мова за професійним спрямуванням для студентів юридичного факультету : [навч. посіб.]. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 192 с.
3. Гриценко Т. Б. Українська мова за професійним спрямуванням : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 624 с.
4. Клак О. С. Практикум з української мови за професійним спрямуванням : навч. посіб. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 152 с.
5. Мамич М. В. Українська мова за професійним спрямуванням : навч.-метод. посіб. 2-ге вид., допов. та переробл. Одеса : Фенікс, 2020. 164 с.
6. Масицька Т. Є. Українська мова за професійним спрямуванням : практикум. 3-тє вид., випр. і допов. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 92 с.
7. Підгурська В. Ю., Голубовська І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : навч. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2022. 192 с.
8. Савчук Н. М. Українська мова за професійним спрямуванням : навч. посіб. Умань : ВПЦ «Візаві», 2019. 160 с.
9. Українська мова за професійним спрямуванням : збірник тестових завдань для студентів закладів вищої освіти / Л. В. Голоюх та ін. С. К. Богдан (відп. ред.). Луцьк : Вежа-Друк, 2020. 172 с.
10. Шевчук С. В., Клименко В. І. Українська мова (за професійним спрямуванням) : підручник. 5-те вид., випр. і допов. Київ : Алерта, 2022. 536 с.

Зміст

Вступ.....	3
Змістовий модуль 1. Нормативно-стильові основи професійного спілкування.....	5
Змістовий модуль 2. Професійна мовно-комунікативна компетентність	22
Рекомендована література.....	33

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**УКРАЇНСЬКА МОВА
(ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)**

**Збірник вправ
для здобувачів вищої освіти спеціальності
D8 «Право» освітньо-професійної програми «Право»
першого (бакалаврського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладач **Архипенко** Людмила Михайлівна

Відповідальний за видання *О. С. Черемська*

Редактор *О. Г. Доценко*

Коректор *О. Г. Доценко*

План 2026 р. Поз. № 135 ЕВ. Обсяг 35 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61165, м. Харків, просп. Науки, 9-А

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру

ДК № 4853 від 20.02.2015 р.